

DE EERSTE VAN PALLANDTS

Gisela Meyer, *Die Familie von Palant im Mittelalter*, Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte, CCII (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2004, 569 p.)

Dit kloeke werk behandelt de eerste vijf generaties van de familie Von Palant, die overeenkomen met de eerste vijf generaties van de stamreeks van de familie Van Pallandt, zoals die gepubliceerd is op pagina 277-278 van *Nederland's Adelsboek*, LXXXIX (2000-2001). Hoewel ook in Duitsland varianten op de naam voorkomen (Pallant, Paland, Palland, Palandt, Pallandt), is in het onderhavige werk de voorkeur gegeven aan de uniforme schrijfwijze Palant, terwijl in Nederland de familie beter bekend is als Van Pallandt.

De stamvader is Arnoldus Parvus (Aernout gezegd die Cleyne) († 1343), die sedert 1310 vermeld wordt. Hij was burger van Aken en bekleedde daar regeringsfuncties. Hij zal niet zonder enig vermogen zijn carrière begonnen zijn, aangezien hij leningen verstreekte aan naburige vorsten: Aken lag ingeklemd tussen het graafschap, later hertogdom Gulik en Nederlands Zuid-Limburg, waar de hertog van Brabant een rol speelde. Van zijn overgespaarde geld kon Arnoldus Parvus de goederen Breitenbend, Palant en Trips aankopen, het eerste een leen van Brabant, het tweede waarschijnlijk een allodium en het derde een leen van Heinsberg. Hoewel we niets omtrent de afkomst van Arnoldus Parvus weten, was hij ridder en behoorde hij door zijn landbezit tot de ridderschap en later tot de klasse die we als adel gaan aanduiden.

In de volgende generaties werd het

(land)bezit uitgebreid. In deze studie wordt daarbij uitvoerig stilgestaan. Vanzelfsprekend komen ook de huwelijken ter sprake. Wat opvalt is het omvangrijke bronnenmateriaal dat tot de beschrijving van de levensloop der individuele leden kon leiden.

Pas na de in 1456 overleden Werner II (generatie IV in *Nederland's Adelsboek*) ontstonden er verschillende takken, die in Duitsland bleven en daar waarschijnlijk in het laatst van de achttiende eeuw uitstierven.¹ De jongste zoon van deze Werner II, Dietrich († 1481), was behalve ridder heer van Kinzweiler, Wildenburg (zuidelijk van Schleiden) en Witthem en had een zoon Johan, die in 1506 trouwde met Anna van Culemborg. Daardoor raakte de familie in Gelderland gegoed. Van hun zoon Erhart († 1540) vermeldt de schrijfster op pagina 364-367 dat hij ter gelegenheid van de kroning van Karel V te Aken in 1520 tot Freiherr werd verheven, een gegeven dat ik niet terugvind in *Europäische Stammtafeln*, Neue Folge, XVIII, Tafel 45, noch bij K. F. von Franks *Standeserhebungen und Gnadenakte für das Deutsche Reich* en ook niet in het tiende deel van het *Adelslexikon* uit 1999.

Erharts zoon Floris van Pallandt werd op 21 oktober 1555 verheven tot des H.R. Rijksgraaf van Culemborg. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Floris II († 1639), die kinderloos overleed, waarna het graafschap Culemborg vererfde op de kleinzoon van zijn enige zuster Elisabeth, Philipp Theodor graaf van Waldeck. In diens nageslacht bleef het graafschap totdat Ernst Friedrich hertog zu Sachsen in Hildburghausen, de zevende graaf van Culemborg, het graafschap in 1720 aan het Kwartier van Nijmegen verkocht.

De rest van de familie bleef gevestigd in de hertogdommen ten oosten van de hui-

dige provincie Limburg, ook lang na de eerste vijf generaties, die het eigenlijke onderwerp van het hier besproken boek vormen. De andere overstap naar Nederland volgde pas in de achtste generatie: Johan van Pallandt († 1562), die in de ridderschap van Zutphen werd verschreven en in 1537 scholtus van Zutphen was. Door zijn huwelijk met Elisabeth van Rechteren kwamen onder andere de heerlijkheden Voorst en Keppel aan hun zoon en daarmee werd het echtpaar de stamouders van het nog steeds bloeiende geslacht Van Pallandt in Nederland. Voor wie zich wil verdiepen in de geschiedenis van de graafschappen, later hertogdommen Gulik, Kleef en aangrenzende gebieden is het onderhavige werk een uitgebreide bron, die ondanks zijn uitvoerigheid toch aangenaam leesbaar is.

O. Schutte

¹ D. Schwennicke, *Europäische Stammtafeln*, Neue Folge (Berlijn-Marburg, 1980-), VIII, Tafel 63-67.

DE OPGANG VAN EEN HOLLANDS RIDDERGESLACHT

Bert Koene, *Voor God, graaf en geslacht. De kroniek van de ridders van Assendelft* (Hilversum: Verloren, 2005, 232 p., ill.)

In 1953 publiceerde F.A. Holleman, rechte te Breda, zijn boek *Dirk van Assendelft, schout van Breda, en de zijnen*. Zijn aanvankelijke drijfveer zal wel het ophelderen van een stuk plaatselijke geschiedenis zijn geweest. In de Grote Kerk van Breda bevindt zich een monumentaal gedenkteken voor de in 1553 overleden schout en

zijn echtgenote. Deze Dirk van Assendelft was een jongere zoon uit een Hollands riddermatig geslacht. Over dit geslacht handelt het boek van Koene. Het valt niet uit te sluiten dat ook in dit geval plaatselijke oudheden de interesse van de auteur in het geslacht hebben gewekt. Ook in Haarlem bevindt zich een imposant grafmonument voor een lid van de familie, in dit geval voor de in 1486 overleden Gerrit van Assendelft.

Belangrijker voor het boek was het voorhanden zijn van schriftelijke bronnen. Ook die bronnen houden voor een deel verband met de aandacht van de Assendelfts voor wat na hun dood moest gebeuren. In 1412 sloot Barthoud van Assendelft een overeenkomst met het johannieterklooster te Haarlem met tal van regelingen voor zijn zieleheil. Deze overeenkomst creëerde een nauwe band tussen de Assendelfts en de Haarlemse Jansheren. Het cartularium van de laatste bevat zodoende allerlei gegevens over de Assendelfts, onder andere een afschrift van ridder Barthouds testament. De tweede bron is een cartularium van een latere Gerrit van Assendelft, waarin hij alle oorkonden waaraan zijn familie rechten en aanspraken kon ontlene, liet afschrijven. De erfenis van deze Gerrit werd na zijn dood in 1558 betwist. Een eeuw procederen leverde een interessant dossier op, dat ook bewaard is gebleven. De geschiedenis van het geslacht Assendelft is daarmee relatief uitstekend gedocumenteerd. Dat alleen al rechtvaardigt een nadere studie.

Aanvankelijk bezaten de Assendelfts enkel het schoutambacht van Assendelft. De eerst bekende vertegenwoordiger is een Gerrit die hiermee in 1313 door graaf Willem III werd beleend. Hoogstwaarschijnlijk betrof dit al een herbelening. Daarnaast bezaten de Assendelfts allo-